

«ΣμεΣ» 11 – Σεμινάριο «Συναντήσεις με Συγγραφείς»
στα πλαίσια του Λογοτεχνικού Εργαστηρίου

(Πολιτιστικά Θέματα ΔΔΕ Ανατολικής Αττικής
σε συνεργασία με τον ποιητή Αλέξιο Μάινα)

~.~

Συνάντηση 11η: Οι συγγραφείς **Γιώργος Χουλιάρας** («Λεξικό αναμνήσεων», εκδ. Μελάι, 2013) & **Κάλλια Παπαδάκη** («Δενδρίτες», εκδ. Πόλις, 2015)

~.~

Σύντομα βιογραφικά των συγγραφέων:

Ο **Γιώργος Χουλιάρας** είναι ποιητής, δοκιμιογράφος, πεζογράφος και μεταφραστής. Γεννημένος στη Θεσσαλονίκη το 1951, σπούδασε και εργάστηκε κυρίως στη Νέα Υόρκη πριν επιστρέψει στην Αθήνα από το Δουβλίνο. Έχει εργαστεί ως πανεπιστημιακός λέκτορας, ανταποκριτής, σύμβουλος Τύπου σε πρεσβείες και σύμβουλος πολιτιστικών φορέων. Είναι Πρόεδρος της Εταιρείας Συγγραφέων. Το 2014 βραβεύτηκε από την Ακαδημία Αθηνών για το σύνολο του έργου του. Μεταφρασμένη ποίησή του έχει δημοσιευτεί σε σημαντικά αμερικανικά περιοδικά και ανθολογίες, όπως τα: *Harvard Review*, *Ploughshares*, *Poetry*, *World Literature Today*, *Modern European Poets* – και σε άλλες χώρες, όπως: Βουλγαρία, Γαλλία, Ιαπωνία, Ιταλία, Κροατία, Λιθουανία, Τουρκία.

Εργογραφία: *Εικονομαχικά*, εκδ. Τραμ, 1972 [*Iconoclasm* <Icon-fighting>]

Η άλλη γλώσσα, εκδ. Ύψιλον, 1981 [*The Other Tongue*]

Ο θησαυρός των Βαλκανίων, εκδ. Ύψιλον, 1988 [*The Treasure of the Balkans*]

Fast Food Classics (Στίχοι ταχυφαγείων), εκδ. Ύψιλον, 1992 [*Fast Food Classics*]

Γράμμα, εκδ. Ύψιλον, 1995 [*Gramma* <Letter>]

Δρόμοι της μελάνης, εκδ. Νεφέλη, 2005 [*Roads of Ink*]

Λεξικό αναμνήσεων, εκδ. Μελάι, 2013 [*Dictionary of Memories*]

Η **Κάλλια Παπαδάκη** γεννήθηκε το 1978 στο Διδυμότειχο και μεγάλωσε στη Θεσσαλονίκη. Σπούδασε οικονομικά στις ΗΠΑ, στο Bard College και το Πανεπιστήμιο Brandeis. Το πρώτο της βιβλίο, η συλλογή διηγημάτων *Ο ήχος του ακάλυπτου* (εκδ. Πόλις, 2009) απέσπασε το Βραβείο πρωτοεμφανιζόμενου συγγραφέα του περιοδικού *Διαβάζω*. Έχει συμμετάσχει σε συλλογές διηγημάτων στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Το 2011 εκδόθηκε η ποιητική συλλογή της *Λεβάντα στο Δεκέμβρη* (εκδ. Πόλις). Ασχολείται επαγγελματικά με τη συγγραφή σεναρίων για ταινίες μεγάλου μήκους. Το πρώτο της σενάριο ήταν για την ταινία της Πέννυς Παναγιωτοπούλου *September*. Το μυθιστόρημά της *Δενδρίτες* (εκδ. Πόλις, 2015), που εκδόθηκε στο πλαίσιο του ελληνογαλλικού προγράμματος ενίσχυσης συγγραφέων του ελλ. και του γαλλ. Εθνικού Κέντρου Βιβλίου, τιμήθηκε με το βραβείο European Union Prize for Literature το 2017.

Από το 2016 διδάσκει σενάριο στο τμήμα Σκηνοθεσίας στη *Σχολή Κινηματογράφου και Τηλεόρασης Λυκούργου Σταυράκου*.

~.~

Δείγμα γραφής (πεζογραφία/ποίηση) του Γιώργου Χουλιάρα:

Μερικά λήμματα από το *Λεξικό αναμνήσεων*:

ΑΓΩΓΗ & ΚΑΤΑΓΩΓΗ

Όταν λείπει η αγωγή, περισσεύει η καταγωγή.

ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ

...όταν κανείς πια δεν θα διαβάξει, όλοι οι συγγραφείς θα είναι κλασικοί.

ΓΕΛΟΙΟ & ΣΟΒΑΡΟ

Στην εποχή μας το γελοίο δυστυχώς έχει χάσει τη σοβαρότητα που διέθετε άλλοτε.

ΕΠΙΤΑΦΙΟ

Θα ήθελα να είμαι κάποιος άλλος που θα ήθελε να είμαι εγώ.

ΗΘΗ & ΕΘΙΜΑ

«Εμάς μας σώζουν τα έθιμα», είπε. «Από ήθη, άσε».

ΙΣΟΖΥΓΙΟ

Όσα χάνονται στη μετάφραση τα κερδίζει το πρωτότυπο;

ΚΛΕΙΔΙ & ΚΛΕΙΔΑΡΙΑ

...«Θυμάμαι τη διαδικασία εκμάθησης της αλφαβήτου», έχει γράψει, «τόσο καθαρά, που θα μπορούσε να είχε συμβεί πριν λίγες εβδομάδες, ενώ ό,τι άλλο ακολούθησε ήταν ένα θολό όνειρο».

MOBY-DICK

Πολλοί πλανώνται ότι η απόλαυση της λογοτεχνίας προϋποθέτει εξαντλητική γνώση της γλώσσας στην οποία έχει γραφεί ένα έργο, η οποία δυστυχώς είναι ξένη, όπως όμως ξένη είναι και η δική μας...

ΛΕΞΙΚΟ

- α) Το πρώτο βιβλίο που γράφεις, αν δεν πρόκειται για το τελευταίο.*
- β) Το μόνο βιβλίο που περιλαμβάνει όλα όσα έχουν γραφεί.*
- γ) Το βιβλίο που προδιαγράφει όσα είναι να γραφούν.*
- δ) Ένα βιβλίο χωρίς τέλος, αφού δεν έχει αρχή.*
- ε) Αν όχι κάποιο άλλο, ίσως αυτό το βιβλίο.*

ΜΕΤΑΝΙΩΝΩ

Μετανιώνω που δεν έχω κάνει περισσότερα λάθη.

ΞΕΡΩ

«Μη με θάψετε στο χωριό» είχε πει πριν πεθάνει σε μεγάλη ηλικία. «Δεν ξέρω πια κανέναν εκεί.»

ΠΛΗΞΗ

Στην Ελλάδα σπάνια πλήττει κανείς, ενώ σχεδόν πάντοτε πλήττεται.

ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΠΟΥ ΔΙΑΒΑΣΑ

...τα βιβλία είναι όνειρα πριν από τον ύπνο, ενώ τα όνειρα είναι βιβλία που διαβάζονται όταν κοιμάσαι.

POST-ANCIENT

«Θα λέγατε ότι είστε post-modern;» ρώτησαν σε μια συνέντευξη. «Θα έλεγα ότι είμαι post-ancient» απάντησα.

ΡΙΛΚΕ & ΜΠΡΕΧΤ

Ο Ρίλκε δεν είχε πολλά κοινά στοιχεία με τον Μπρεχτ. Ούτε όμως ο Μπρεχτ με τον εαυτό του. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι σε αυτό έμοιαζαν.

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ & ΤΑΚΤΙΚΗ

Στρατηγική είναι η τέχνη να δείχνεις ότι οι κινήσεις σου υπηρετούν απότερες επιδιώξεις, ενώ τακτική είναι η τέχνη με την οποία εφαρμόζεις ανύπαρκτο σχέδιο.

ΤΡΑΓΩΔΙΑ & ΚΩΜΩΔΙΑ

Η τραγωδία της ανθρώπινης ζωής είναι ότι πρόκειται για κωμωδία.

ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ

Στην πολυκατοικία έχουμε δύο ζευγάρια. Το ένα αποτελείται από δύο άτομα. Για το άλλο δεν έχουμε ακόμη καταλήξει. Γονείς με παιδιά στο σχολείο ανησυχούν μήπως αυτό επηρεάσει τις επιδόσεις τους στα μαθηματικά. Όλα τα παιδιά όμως θέλουν να σπουδάσουν ψυχολογία.

WRITER'S BLOCK [απόσπασμα]

Μοναδική στιγμή επιβεβαίωσης ενός συγγραφέα αποτελεί η αδυναμία να γράψει... Γιατί όλοι γράφουν ξέροντας ότι δεν μπορούν να γράψουν. Μόνο οι συγγραφείς δεν γράφουν ξέροντας ότι μπορούν να γράψουν.

ΩΜΕΓΑ

...η μόνη απάντηση σε ερώτημα για το «ποιο θεωρείτε το καλύτερό σας έργο» είναι Το επόμενο (τίτλος που κάποτε θα χρησιμοποιήσω).

~.~

Μερικά ποιήματα του Γιώργου Χουλιάρα:

ΑΝΑΙΡΕΣΗ ΤΟΥ ΔΥΙΣΜΟΥ

Δεν το χωρά ο νους του
πώς η ιδέα του πάθους
κυρίευσε το σώμα του

και τώρα ένα κορμί
έχει στο μυαλό του μόνο

[*Επίγραμμα*]

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ

Από την άλλη πλευρά
της φωτογραφίας γράφω για να θυμάμαι
όχι το πού και πότε αλλά ποιος

Δεν είμαι εγώ στη φωτογραφία

Τίποτε δεν μας άφησαν
να πάρουμε μαζί μας
Μόνον αυτή τη φωτογραφία

Αν τη γυρίσετε από την άλλη θα με δείτε

Εσύ είσαι στη φωτογραφία, με ρωτούν
Δεν ξέρω τι να σας πω

[*Fast Food Classics*]

ΑΝΤΙΓΟΝΗ

Αν όχι στην οικογένεια
πού αλλού
το σπίτι των νεκρών;
Αν όχι χωρίς κράτος
πώς αλλιώς
η άρνηση της εξουσίας;
Αν όχι στον θάνατο
πότε άλλοτε
το γαμήλιο δώρο της ζωής;

[*Επίγραμμα*]

Ο ΘΗΣΕΑΣ

μυθολογία της συνείδησης

Είναι αργά τώρα
κι ίσως γι' αυτό δε γίνεται να θυμηθώ·

στενά λαγούμια διαδέχονται ευθύγραμμες
στοές κι ατέλειωτους διαδρόμους
στροφές ανεξίτηλες
εκτυφλωτικά αδιέξοδα μες στο σκοτάδι
βαδίζω αδιάκοπα, ανεβοκατεβαίνω σκαλοπάτια
κυκλοφορώ αναπαράγοντας
τους ρυθμικούς κρότους των βημάτων μου

συνέχεια πίσω μου ακολουθεί, προπορεύεται
με συνοδεύει: παντού μαζί μου
μια πηχτή μυρουδιά
πως ήδη πέρασα από δω
ξέρω το μέρος

Και κάπου στο ψυχρό ρίγος της αναδεύεται
μικρή η κάμπια μιας ανησυχίας
κάθε στιγμή μπορώντας να μεταμορφωθεί
στην πελώρια σκοτεινή πεταλούδα
που σκιάζει με τις φτερούγες της
τους παιδικούς κρυψώνες της ζωής μου

Μου είναι αδύνατο να θυμηθώ στα χέρια μου
πώς βρέθηκε και τούτο το κουβάρι
που ξετυλίγεται ατέλειωτο
μια, δυο, αμέτρητες φορές
απ' όπου κι αν περάσω
ένα βήμα πάντα πιο μπροστά από μένα
παντού αφήνοντας την άκοπη συνέχεια
χωρίς ωστόσο να με οδηγεί
χωρίς καθόλου να μου δείχνει
εγώ τί γυρεύω εδώ
και τελικά πού βρίσκομαι

[*Η άλλη γλώσσα*]

ΚΛΑΣΙΚΕΣ ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ

ΙΛΙΑΣ
Έφυγαν.

ΟΔΥΣΣΕΙΑ
Γύρισε.

[*Fast Food Classics / Στίχοι ταχυφαγείων*]

ΕΡΩΤΙΚΟ

Λύσσαξαν οι κουρτίνες στον αέρα

[Τα κρυφά φαινόμενα]

ΤΗΣ ΣΕΛΗΝΗΣ

Αφού εκεί πάνω άνεμος
ποτέ δεν φυσά
σύνεφα δεν υπάρχουν
ποτέ δεν σβήνονται
στη σκόνη τα σημάδια

[Τα κρυφά φαινόμενα]

ΟΤΑΝ ΜΙΛΑ Η ΠΕΙΡΑ

Χρόνια κάνω αυτή τη δουλειά
και έμαθα πολλά.

Τα περισσότερα δεν ισχύουν πια.

[Μυστικά του επαγγέλματος]

ΟΝΕΙΡΟ ΤΟΥ ΦΡΟΪΝΤ

Με την φουρκέτα της μητέρας μου
στα μάτια του Οιδίποδα
τα πάντα μαύρισαν
και στο μαύρο δέρμα τώρα
του καναπέ ξαπλωμένος κύλησα
στον σκοτεινό θάλαμο του ύπνου
όπου αχνά στα χημικά υγρά του
μια φωτογραφία εμφανιζόταν
του πατέρα μου που είχε πεθάνει
πριν εκείνος, το παιδί του, φάει
έχοντας κλείσει την μητέρα
στην κουζίνα να μαγειρεύει
με μακριά μαλλιά αγγέλου ριγμένα
στο τσουκάλι που ανακάτεψε
καθώς αναστέναζε πάνω στην φωτιά
με μια κουτάλα μυτερή, φουρκέτα
που θα του βγάλει τα μάτια
για να μπορεί στα σκοτεινά
όνειρα επιτέλους να κοιμηθεί.

[Γράμμα]

~..~ ~..~

Δείγμα γραφής (από το μυθιστόρημα & ένα διήγημα) - Κάλλια Παπαδάκη:

Απόσπασμα από το μυθιστόρημα *Δενδρίτες* (σελ. 167-170)

Αν ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος ξέσπασε επίσημα στην Αμερική με τον βομβαρδισμό του Περλ Χάρμπορ στις 7 Δεκεμβρίου του 1941, στο σπίτι της οικογένειας Καμπάνη οι μάχες σώμα με σώμα ξεκίνησαν μια βδομάδα νωρίτερα, αμέσως μετά την επιστροφή πατέρα και γιου στο σπίτι, μετά την αποκάλυψη πως ο Βασίλης Καμπάνης δεν απαντούσε στο όνομα Βασίλης αλλά Πέτρος, που του το βύζαινε η μάνα του στην κούνια από μωρό, Πέτρο τον έλεγε, Πέτρο τον φώναζε, Πέτρο για την πέτρα και τον σταυρό που κουβαλούσε μέσα της, και σ' όλη τη διαδρομή από το μαγαζί στο Πάρκσαϊντ ως το σπίτι που βρισκόταν στα σύνορα του Ντάντλεϊ με το Κράμερ Χιλ, ο Αντώνης Καμπάνης ρωτούσε τον μικρό πώς τον λένε, κι όσο απαντούσε εκείνος «Πέτρος» κι επέμενε με δάκρυα στα μάτια πως αυτό είναι τ' όνομά του, τόσο έπεφταν απανωτά τα χαστούκια, τα μάγουλά του είχαν γίνει μπλαβιά από το ξύλο, κι όταν μπήκαν με το καλό στο σπίτι και βγήκε να τους προϋπαντήσει πιωμένη η Ραλλού, ο Αντώνης Καμπάνης δεν άντεξε κι ό,τι βρήκε μπροστά του το λιάνισε και το ποδοπάτησε, γυαλιά καρφιά το έκανε το σπίτι, κι έπιασε στη συνέχεια τη Ραλλού από τα μαλλιά και τον μικρό από τον γακκά, τους έφερε μια γύρα στο δωμάτιο και τους είπε να το βάλουν καλά στο μυαλό τους πως Πέτρος σ' αυτό το σπίτι δεν υπήρξε και δεν θα υπάρξει ποτέ, ένας Αντώνης μέγας και τρανός υπάρχει, κι ένας Βασίλης σαν τον παππού που έστυβε την πέτρα και την έκανε νερό, και μια ηλίθια αλκοολική μάνα, που καλά καλά ούτε τ' όνομά της δεν θυμάται με τόσο που πίνει, ανάθεμα την ώρα και τη στιγμή που την ξεχώρισε και την παντρεύτηκε.

Δυο μέρες έκανε η Ραλλού να συνέλθει, όχι τόσο από το ξύλο, γιατί τα χτυπήματα σε σχέση με άλλες φορές ήταν ασήμαντα, δυο γρατζουνιές, τρεις μώλωπες κι ένα γδάρσιμο στην πλάτη από το κούφωμα της πόρτας, αλλά γιατί το επόμενο πρωί ο τρίχρονος Βασίλης Καμπάνης είχε βρει τη μιλιά του, λες κι είχε λυθεί ο γλωσσοδέτης που τον κρατούσε καθηλωμένο στη βουβαμάρα, είχε βρει με τρόπο μαγικό και αναπάντεχο τις κατάλληλες λέξεις για να αρθρώσει λόγο στρωτό, κι οι πρώτες του συνεκτικές κουβέντες ήταν στα αγγλικά με άψογη προφορά, ήταν πράγματι βέρος Αμερικανός, ένας μελαχρινός γηγενής μπόμπιρας που είχε υψώσει λίγα εκατοστά παράστημα κι είχε τραβήξει γραμμή διαχωριστική από τους γονείς του, η διακήρυξη της ανεξαρτησίας του είχε αρχίσει με την εκφορά του λόγου, τίποτα δεν τον έδενε με τα πάτρια, φτωχά και άνυδρα εδάφη, και το Βασίλης έγινε σύντομα στο στόμα του, χάρη στην επιμονή του, Μπέιζελ, γιατί δεν ήταν και δεν ένιωθε Έλληνας, και οι δικοί του με τη βαριά ξενική προφορά και τους χοντροκομμένους τους τρόπους τον ντρόπιαζαν, δεν ήθελε πολλά πάρε δώσε έξω στον δρόμο μαζί τους, και στο σχολείο το μπέιζελ έβγαζε νόημα, ήταν εύηχο και ευκολοπρόφερτο κι είχε μέσα του μια ορμή και μια δυναμική που γέμιζε και μπούκωνε το στόμα, μάταια προσπαθούσε ο πατέρας του να τον μεταπείσει να κρατήσει τουλάχιστον στο σπίτι το Βασίλης, ο μπέιζελ Καμπάνης δεν διαπραγματευόταν το αναφαίρετο δικαίωμα του αυτοπροσδιορισμού του, ήταν κύριος, αφέντης και διαφεντευτής του ονόματός του γιατί είχε από νωρίς καταλήξει πως το

Βασίλης δεν είναι του γούστου του, και στις γλυκανάλατες κι επίμονες ερωτήσεις γνωστών, αγνώστων και περαστικών «εσένα πως σε λένε, αγόρι μου;», «Μπέιζελ» απαντούσε, τον έλεγαν Μπέιζελ, τελεία και παύλα, και το όνομά του δεν θα το άλλαζε ο κόσμος να χαλούσε, με τίποτα και για κανέναν.

Η Ραλλού είχε φέρει στον κόσμο έναν Αμερικανό πολίτη που αρνιόταν πεισματικά να μιλήσει τη γλώσσα των παππούδων του και, παρότι καταλάβαινε τα πάντα, ανταπαντούσε κάθε φορά στα αγγλικά και τους διόρθωνε δηκτικά στη σύνταξη και την προφορά, και ο Αντώνης Καμπάνης, που είχε βαρύνει λιγάκι στη διάθεση και το σουλούπι, είχε αποκτήσει την κακιά συνήθεια ν' αργεί τα βράδια, γιατί στον δρόμο του ήταν το καφενείο «Ο Νιαγάρας» του Μικέ από την Έδεσσα, κι έπαιζε μέρα παρά μέρα ένα χαρτάκι, καμιά ξερή κι άντε και κανέναν Θανάση, κουτσοέπινε κι ένα κρασάκι και τα κουβέντιαζε με τους τακτικούς θαμώνες για τον μεγάλο πόλεμο που μαινόταν σε Δύση και Ανατολή, τη σκληρή στην Ελλάδα Γερμανική Κατοχή και το ανοιχτό μέτωπο της Αμερικής στην Ασία και τον Ειρηνικό, κι όπως τα λέγανε μέσες άκρες κι υπολογίζανε δυνάμεις και συνιστώσες, δίνανε το προβάδισμα στις συμμαχικές δυνάμεις, αρκεί να σταματούσαν οι Βρετανοί τους Γερμανούς στη Βόρεια Αφρική και το Ελ Αλαμείν κι οι Ρώσοι τους Γερμανούς στο Στάλινγκραντ, και οι συζητήσεις έδιναν κι έπαιρναν ολημερίς κι ολονυχτίς σε μαγαζιά, σπίτια και δρόμους, γιατί το Κάμντεν ζούσε τον πόλεμο έμμεσα μα ενεργά, κι είχε τριάντα χιλιάδες γυναίκες και άντρες στη δούλεψη της Ναυπηγικής της Νέας Υόρκης, που 'ταν εγκατεστημένη στην ανατολική ακτή του ποταμού Ντέλαγουερ και τροφοδοτούσε τον πόλεμο με τη μεγαλύτερη παραγωγή σε πολεμικά πλοία, αρματαγωγά, οχηματαγωγά, αντιτορπιλικά, και ο Αντώνης Καμπάνης είχε δει το ιστορικό «Ιντιανάπολις» να πλέει από μακριά για πρώτη φορά στο νερό, μια δεκαετία σχεδόν πριν από την καταβύθισή του στο Περλ Χάρμπορ, κι από κοντά τα επιβατηγά, τέσσερις Άσοι που 'χαν προορισμό τους κρουαζιέρες στη μεσόγειο, αλλά επιτάχθηκαν και ξεκληρίστηκαν κι απόμεινε μόνο κι έρημο κι από αδέρφια ορφανό το εξωτικό «Εξώχορδο» με το παρατσούκλι «η Νύφη», που για χάρη του πολέμου άλλαξε φύλο, ιδιότητα και προσανατολισμό και μετονομάστηκε σε μεταγωγικό «Χάρι Λι», κι έμεινε στην ιστορία του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου ως πολεμοχαρής άνδρας που έκανε άκρως επιτυχώς καριέρα κι αποκόμισε εφτά αργυρά αστέρια, τιμητικά παράσημα, μετάλλια ανδρείας στη μάχη, άλλωστε ένα αστέρι είχε δωρίσει κι ο Αντώνης Καμπάνης στη μέλλουσα γυναίκα του, τη Ραλλού, την προπαραμονή του γάμου τους, ήταν ξερό και μύριζε έντονα γλυκάνισο, και κείνη γέλασε, το πήρε, τον χαιρέτησε τάχα στρατιωτικά για την τιμή που της έκανε και το καρφίτσωσε με μια παραμάνα στο πέτο της ζακέτας της, ήταν σύμμαχοι στη μάχη του γάμου, σύμμαχοι που, όταν με το καλό δεν θα είχαν τι και ποιον να πολεμήσουν, θα τα έβαζαν ο ένας με τον άλλον, όπως κι έγινε, και καθώς έστριβε ο Αντώνης Καμπάνης στη γωνία του Μικέ να πάρει τον δρόμο για το σπίτι, περασμένα μεσάνυχτα, τρεις άντρες σχεδόν πανομοιότυπα ντυμένοι, με σκούρα κουστούμια και ασορτί καμπαρντίνες, τον στρίμωξαν, τον πήραν αγκαζέ και τον έβαλαν σηκωτό σε ένα αμάξι Φορντ, πολυτελές και κατάμαυρο.

Ένα φλιτζάνι πράσινο τσάι

Βράζει το νερό για το τσάι σε ένα μπρίκι. Η κουζίνα είναι σχετικά καινούργια, τελευταίας τεχνολογίας, με κεραμικές εστίες. Της έχουν αγοράσει έναν ηλεκτρικό βραστήρα, αλλά δεν τον χρησιμοποιεί, δεν τον εμπιστεύεται. Υπάρχουν σπίτια που έχουν πάρει φωτιά, ένοικοι που έχουν καεί ζωντανοί. Βγάζει το μπρίκι από την εστία πριν βράσει το νερό. Έχουν περάσει είκοσι χρόνια κι όμως μοιάζει σαν να ήταν χτες. Το παρελθόν τρυπώνει στις μικρές, δοκιμασμένες κινήσεις των χεριών της, στις συνήθειες, σ' ένα φλιτζάνι ζεστό πράσινο τσάι.

Ήταν να πετάξουν το επόμενο πρωί για Νέα Υόρκη. Είχε βάλει δυο πλυντήρια, στέγνωσαν τα ρούχα στην απλώστρα, συμμαζεύε. Το βράδυ είχαν κανονίσει με τον Στέφανο να δουν ένα ζευγάρι φίλων που ζούσαν στο Παρίσι κι είχαν πάνω από χρόνο να βρεθούν. Οι γιοι της είχαν φύγει με την πρωινή πτήση. Ο μεγάλος επέστρεφε δευτεροετής στο πανεπιστήμιο της Βοστόνης, ο μεσαίος είχε την κοπέλα του που τον περίμενε, ο μικρότερος γκρίνιαζε· ήθελε να μείνει μαζί τους. Δεν βρήκαν εισιτήριο στη δική τους πτήση, ήταν γεμάτη, τον έβαλαν στο αεροπλάνο με τα αδέρφια του.

Ψάχνει το κουτί με τα φακελάκια στο ντουλάπι με τα συσκευασμένα τρόφιμα. Δεν είναι στη συνήθη θέση του με τα μπαχαρικά και τον καφέ. Για μια στιγμή τα χάνει, το βλέμμα της επιθεωρεί τα ράφια, τον πάγκο της κουζίνας, το τραπέζι, νιώθει ένα τσίμπημα στην καρδιά· οι βεβαιότητές της καταρρέουν. Εκείνο το μεσημέρι, ο Στέφανος είχε ένα σημαντικό ραντεβού με έναν συνάδελφο στην Κηφισιά. Κουβέντιαζαν τις προοπτικές για ένα άνοιγμα στην αγορά της Βορειοανατολικής Ευρώπης. Ήταν αρχές Σεπτέμβρη, είχε πιάσει μια πρόσκαιρη μπόρα, βγήκε να μαζέψει τα ρούχα. Πάνω στη βιάση της, σκόνταψε και γύρισε τον αστράγαλό της. Ο πόνος ήταν αφόρητος, έσφιξε τα δόντια, δεν έδωσε σημασία, ήταν γερό σκαρί. Ανοίγει την κατάψυξη, περισσότερο από περιέργεια, ίσως και δυσπιστία, δίπλα στο κατεψυγμένο κρέας και τον αρακά, βρίσκει το πράσινο κουτί με τα φακελάκια.

Ακόμη και σήμερα, τόσα χρόνια μετά, δεν θυμάται αν χτύπησε πρώτα το σταθερό ή είδε το κακό στις απογευματινές ειδήσεις. Ο Στέφανος επέμενε ότι της τηλεφώνησε στο κινητό, αλλά δεν είναι πια εδώ μαζί της για να το επιβεβαιώσει. Σπάνια έβλεπε τηλεόραση, προτιμούσε το ραδιόφωνο, το σινεμά. Εκείνο όμως το απομεσήμερο του Σεπτέμβρη είχε μια ανησυχία που ανακάτωνε το στομάχι της, έκοβε την ανάσα της. Ταξίδευαν το επόμενο πρωί, η μπόρα δεν έλεγε να κοπάσει, τα ρούχα δεν είχαν στεγνώσει, δεν είχε φτιάξει βαλίτσες. Άνοιξε την τηλεόραση, γιατί δεν ήξερε τι να κάνει, δεν είχε με τι να ασχοληθεί. Έπρεπε να περιμένει. Το νερό στο μπρίκι έχει κρυώσει. Ανάβει το μάτι να ζεστάνει ξανά το νερό. Διακόσιοι είκοσι-εννιά νεκροί. Ή μήπως διακόσιοι είκοσι-τρεις; Το σκάφος έπεσε ανοιχτά του Ατλαντικού. Στα μισά της διαδρομής. Κι ανάμεσά τους, τα τρία της αγόρια· ο Στράτος μόλις στα είκοσι, ο Μιχάλης ούτε καν δεκαπέντε και ο Βασίλης οχτώ χρονών. Δεν κράτησε ούτε μια φωτογραφία

τους, δεν μπορούσε, αργότερα το μετάνιωσε. Της έχουν μείνει τα πρωτοσέλιδα των εφημερίδων.

Δεν θέλει να τα σκέφτεται, κι όσο δεν θέλει τόσο εκείνα έρχονται, της χτυπούν το παράθυρο, πετούν πετραδάκια, γρατζουνούν τις πόρτες, ακροπατούν στα ξύλινα πατώματα, σκίζουν τις σήτες, λασπώνουν το μωσαϊκό της κουζίνας, το σπίτι της είναι ένα πεδίο μάχης γεμάτο παγίδες. Ο Στέφανος το κατάλαβε πάνω στον χρόνο, εάν ζούσαν, θα ζούσαν χώρια. Δεν την άντεχε, οι γιοι του είχαν το πρόσωπό της, του ήταν αβάσταχτη. Δεν του κρατάει πια κακία, όταν της λείπουν, κοιτάζει με τις ώρες το πρόσωπό της στον καθρέφτη· τους μιλάει κι αν είναι τυχερή της απαντάνε. Μόνο ο μικρότερος δεν τη συγχωρεί, τόσα χρόνια μετά και την κατηγορεί ακόμη. Βάζει το φακελάκι στο λευκό φλιτζάνι που ‘χει ελαφρώς κιτρινίσει στο εσωτερικό του. Ρίχνει το νερό που κοχλάζει, το παράκανε, καίει. Εκείνο τον Σεπτέμβρη, θα γινόταν σαράντα-οχτώ. Δεν της φαινόταν, έδειχνε μικρότερη. Ήταν ευτυχισμένη.

Ήταν ανέμελα τα πρώτα σαράντα-οχτώ χρόνια της ζωής της, χωρίς αιφνίδιους θανάτους, οι γονείς της ζούσαν, η αδερφή της έκανε καριέρα στην Ευρωπαϊκή Τράπεζα κι είχε μόλις γνωρίσει τον Κρίστιαν, τα αγόρια της μεγάλωναν όμορφα σε ένα οροφδιαμέρισμα του Ανατολικού Μανχάταν, τα οικονομικά τους ήταν ανθηρά. Δεν είχαν ανάγκη από μεγάλα πάθη και υπέρμετρες συγκινήσεις, μονάχα σε μια στιγμή τρέλας είχαν αγοράσει εκείνο το καλοκαίρι, το δίπατο εξοχικό στην Πάτμο κι έκαναν σχέδια για τα καλοκαίρια που τα αγόρια τους θα έφερναν τα εγγόνια τους στην Ελλάδα. Ξεχάστηκε κι άφησε το φακελάκι παραπάνω ώρα στο νερό. Το δοκιμάζει, της ζεματάει το στόμα, την άκρη της γλώσσας· έτσι έφυγαν τα επόμενα είκοσι χρόνια, με ένα ξάφνιασμα. Την άφησε ο Στέφανος, πέθαναν οι γονείς της που κόντευαν τα ενενήντα, η αδερφή της χώρισε με τον Κρίστιαν και εγκαταστάθηκε μόνιμα στη Φρανκφούρτη, πούλησαν το σπίτι στην Πάτμο που ρήμαζε, πήρε σύνταξη.

Πίνει το τσάι της στην κουζίνα με αργές γουλιές. Τα ανίψια της την έπεισαν να ανακαινίσει το διαμέρισμα, δεν ήθελε, τους έκανε τελικά το χατίρι για να μην στεναχωριούνται τις δυο φορές που την επισκέπτονται μέσα στο χρόνο. Λες και η θλίψη κατοικεί μόνο στα παλιά, σκοροφαγωμένα αντικείμενα. Τώρα ζει σ’ ένα παλιό σπίτι που μοιάζει καινούργιο και δεν της θυμίζει τίποτα. Έχει τελειώσει το μέλι και δεν θέλει να βάλει ζάχαρη. Πίνει δυο γουλιές ακόμη. Στον Στέφανο ποτέ δεν άρεσε το τσάι· ούτε όταν ήταν άρρωστος. Κοιτάζει έξω από το παράθυρο. Μαζεύτηκαν σύννεφα στον ουρανό. Πονάνε οι αρθρώσεις της, την ενοχλεί ο αστράγαλός της, έχουν και τα κόκαλα μνήμη.

Ο Στέφανος κατάφερε κι έφτιαξε τη ζωή του στην Αμερική, μεγαλώνει στην Καλιφόρνια δυο κατάξανθες κόρες. Η ίδια δεν επέστρεψε ποτέ, δεν ήταν σε θέση, έγινε η μάνα των γονιών της. Ο Στέφανος κράτησε το διαμέρισμά τους στο Μανχάταν κι εκείνη το σπίτι της στη Νέα Ερυθραία. Τουλάχιστον εδώ στο πατρικό της κατοικεί με τα φαντάσματα των γονιών της· με

το φάντασμα του εαυτού της, ό,τι έχει απομείνει. Ξεκίνησε να βρέχει. Μπόρα είναι θα περάσει. Έμεινε μια γουλιά ακόμη. Είναι η τελευταία και η πιο πικρή.

Η Κάλλια Παπαδάκη είναι συγγραφέας και σεναριογράφος. Το τελευταίο της βιβλίο, *Δενδρίτες*, κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Πόλις.